

ДАРБАНД ДАРАСИНИ ГЕОЛОГИК ТУЗИЛИШИ ВА ГИДРОГЕОЛОГИЯСИ

Панжиев Хикмат Аҳадиллаевич

Қарши муҳандислик-иқтисодиёт институти

E-mail: hikmat.panjiyev02@mail.ru

АННОТАЦИЯ

Мақолада дарбанд дарасини геологик тузилиши ва гидрогеологияси таърифланган. Майдонда юра, бўр ва тўртламчи давр ётқизиклари ўрганилган.

Калим сўзлар: Палеозой, мезазой ва кайнозой, карбонат формацияси, туз ангидрит формацияси, неоком

ABSTRACT

The article describes the geological structure and hydrogeology of Darband Gorge. Jurassic, Cretaceous and Quaternary deposits have been studied in the area.

Key words: Paleozoic, Mesozoic and Cenozoic, carbonate formation, salt anhydrite formation, neocom.

Дарбанд майдони жануби-ғарбий Хисор тоғ тизма тармоғи чегарасида Сурхондарё вилоятининг Бойсун тумани худудида жойлашган бўлиб, жануби-ғарбдан шимоли-шарқ тамон Сайроб қишлоғидан Сисанча қишлоғигача чузилган.

Дарбанд-иккита сўз бирикмасидан иборат. “Дар” –дарвоза, дара; “банд”-мустаҳкам, ёпиқ, шунингдек дара орқали ўтган йўл демакдир.

Дарбанд майдони геофизик изланишлар маълумотларига кўра юқори ва ўрта юранинг қатлами ўтказувчанлиги сувга тўйинган сифатида тавсифланади.

Ўрта ва юқори юра (J₂₊₃)

Бат яруси юқори подъярус ва келловей, қуйи подъярус J₂ bt₃+J₂cl.

Байсун свитаси. Бу свитанинг ётқизиклари Тангидувал ётқизикларига мувофиқ ётади. Бу свита литологик хусусияти бўйича қуйи ва юқори қисмларга бўлинади.

Қуйи қисми кул ранг, сарғиш-кул ранг аргиллитлар, мергеллар ва оҳактошларнинг алмашиниши билан тавсифланади.

Байсун свитанинг юқори қисми кўкимтир-кулранг мергеллардан иборат бўлиб, у гилли-оолитли оҳактошлар ва алевролитлар билан қаватланади.

Свитанинг қалинлиги 274 м дан 753 м гача.

Юқори юра (J₃)

Келловий яруси, ўтра ва юқори подъяруслар ва оксфорд яруси J₃cl₂₊₃+ох

Ўрганилган майдонда келловий-оксфорд ярусларини денгиз карбонатли ётқизиқлари ривожланган.

Жинсларни литологик хусусияти бўйича икки қисмга бўлиш мумкин. Қуйи қисми биохимик ҳосил бўлган кулранг (то қорамтир-кул ранг) оҳактошларидан тузилган. Юқори қисми эса қорамтир-кул ранг брекчия шаклидаги юпқа қатли оҳактошлари билан кулранг хемотроп оолитли оҳактошларидан иборат.

Келловий-оксфорднинг қалинлиги 483-521 метр.

Кимериж-титон (J₃)

Кимериж-титон ётқизиқлари қалин қатламли тузлар, гипслар ва ангидритлардан ташкил топган ва келловей-оксфорд жинсларига мувофиқ ётади.

Гипслар ва ангидридлар оқ, кул ранг, кристаллик, майда ва йирик-донодор, айрим ҳолларда терриген материалларнинг аралашмаси учрайди. Оҳактошлар кул ранг, қаттиқ кучли ғижимланган, ангидрид кристалларнинг аралашмаси бор.

Кесимнинг ўрта қисми гипслар ва ангидритлар юпқа қатли гиллардан ташкил топган. Гиллар (0,1-0,3м) қўнғир-жигар ранг, кул ранг кучли гипслашган, аста-секин гипсга ўтади.

Бўр (K) Қуйи бўр ётқизиқлари (K)

Валанжин (K_{1v}) ўз ичига икки: қорабил ва альмурад свитасини иборат. Қорабил свитаси қизил рангли гил, ёғли, алевритли, қўнғир-жигар ранг кам ҳолларда кўкиш-кул ранг тусли юпқа қатли гипс билан бошланади. Унинг қалинлиги 100 м атрофида.

Кесим бўйича юқорида 0,5-3,0 м юпқа қатли алевролитларга эга бўлган жигар ранг-қунғир кумтошлар пачкаси ётади, қалинлиги 90 м.

Готерив (К₁) Қизилтош свитаси

Готерив ётқизиқлари континентал ҳосилаларидан таркиб топган ва валанжиннинг саёз кўл ётқизиқларига мувофиқ ётади. У икки аъзоли тузилишга эга: қуйи пачкаси гил ва алевролитлардан, юқориси эса-кумтошлар ва алевролитлардан иборат.

Баррем (К_{1b}) Окудбулоқ свитаси

Кесим қизил, қизғиш-жигар ранг гипслашган гил, кўкиш-кулранг гил, кумтошлар ва гипслар билан мувофиқ ётувчи пачка билан бошланади.

Гиллар, алевритли, оҳакли, слюдали, кумтош кул ранг-қунғир, гилли-алевритлардан ташкил топган.

Тўртламчи давр ётқизиқлари – Q

Улар орасида ушбу майдонда ривожланган юқори тўртламчи давр ҳосилалари ажратилади.

Улар, асосан, конгломератлар ва кумтошлар билан ифодаланган бўлиб, жигар ранг-кулранг кумоқ билан қопланган.

Тўртламчи давр ҳосилаларининг умумий қалинлиги 15-30 м.

Гидрогеологияси

Районнинг гидрогеологик шароити иқлими, тектоник тузилиши, жинсларнинг литологик хоссалари, рельефнинг ўзига хослиги билан белгиланади.

Ер ости сувларини вужудга келишида районнинг геоморфологик хусусиятилари муҳим омиллар ҳисобланади.

Дарбанд майдонида доирасида кўп сонли бўлоқлар мавжуд. Бўлоқларда сув турли даражада минераллашган.

Майдонда неоген, палеоген, юқори ва қуйи бўр ётқизиқларида босимсиз сувлар учрайди.

Мезазой ётқизиқларида ажратилган қатламли сувлар, кимёвий таркиби бўйича 4 та комплексга бўлинган.

Гидрогеолигик комплекс юра даврига мансуб. Сувнинг минералогик таркиб бўйича (49.4 г/м), хлор кальцийли типга мансуб.

Валанжин, готерив ва баррем қатлам сувларини минераллашуви 50,4 г/м. Бу сувлар хлор кальцийли типга тегишли.

III-чи комплексга апт ва альб ўтказувчан горизонт сувлари киради.

IV-комплекс ўз ичига юқори бўр ўтказувчан горизонт қатламли сувларни олади.

Сенон-палеоцен қатламли сувларида CO₂ ва H₂ компонентларининг миқдори кескин ортиб боради. Минералланиши 130 г/л га етади. Сувлар сульфатли-натрийли типга таалуқли. Эоцен сувлари (олой қатлари) минералланиши 12-14 г/л, хлор-кальцийли ва хлор-магнийли сув типига мансуб.

Гаджак структурасида 1017-10043 метр оралиғидаги сувлар сеномон-альб ётқиқларига тўғри келади. Сувларнинг зичлиги 1,10-1,13 г/см³. Гаджак кудуғининг 2533-2514 м карабил свитаси оралиғида, синаб кўрилган сувлар дебети суткасига 0,1 м³ қатлам суви аниқланган.

Дарбанд майдонида геофизик ишлар натижасида юқори ва ўрта юра қатлами сувга тўйинган сифатида тавсифланган.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати (REFERENCES)

1. Акрамходжаев А.М. и др. Литология, стратиграфия, нефтегазоносность Южного и Западного Узбекистана, Ташкент. ФАН. 1971. С. 200.
2. Арифджанов М.Х. Рифовые комплексы карбонатов келловей оксфорда Узбекистана. Ташкент. ФАН. 1975. С. 162.
3. Бабаев А.Г. Карбонатная формация юрского возраста платформенной области Узбекистана и ее нефтегазоносность. Ташкент. ФАН. 1983. С. 1-160.
4. Бабаев А.Г., Симоненко А.Н. и др. Формация юрских палеоседиментационных бассейнов Узбекистана и ее нефтегазоносность. Ташкент. 1990. С. 1-292.